Dubrovačka književnost ni u kojem smislu nije sastavni dio srpske književnosti

Grčević, Mario

Source / Izvornik: **Vijenac, 2013, 21, 8 - 9**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:111:691699

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
UNIVERSITY OF ZAGREB
CENTER FOR CROATIAN STUDIES

Repository / Repozitorij:

Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

O SRPSKOM PRISVAJANJU DUBROVAČKE KNJIŽEVNOSTI: ZAŠTO NE STOJE ARGUMENTI SRPSKIH POVJESNIČARA

Dubrovačka književnost ni u kojem smi

Jovan Popov tvrdi da je u srednjem vijeku iz „srpskih zemalja“ došao znatan dio dubrovačkih žitelja, „koji su doneli svoju tradiciju, običaje i jezik“. Uporabu ćiriličnoga pisma smatra specifičnom tradicijom „srpskih zemalja“ pa spominje da je ćirilicom napisan najstariji sačuvani dubrovački pjesnički fragment iz 1421. Popovljeva argumentacija tipična je velikosrpska argumentacija koja nema uporišta u činjenicama. Srba katolika u Dubrovniku prije 1815. nije bilo

Mario Grčević

Sveti Vlaho – zaštitnik Dubrovnika

U ediciji Matice srpske Deset vekova srpske književnosti objavljena je 2010. knjiga *Poezija Dubrovnika i Boke kotorske*. Upravo se za tisak priprema knjiga posvećena Ivanu Gunduliću, a u planu je i knjiga posvećena Marinu Držiću. U *Koncepcijskim i uređivačkim načelima* Uređivačkoga odbora iz 2009. i 2011. piše da će Edicija „prikazati celovit razvitak srpske književnosti… od književnih radova iz XII veka do XXI veka, uključujući sve žanrove usmene i pisane književnosti koja je nastala na srpskom jeziku.“ Uvrštavanje dijela hrvatske književnosti u srpsku književnost osudilo je 2011. Ministarstvo kulture RH, a glavni i odgovorni urednik edicije Deset vekova srpske književnosti Miro Vuksanović priopćio je tim povodom medijima da u uredništvu Edicije poštuju pravilo „dvojne pripadnosti“ dubrovačke i bokokotorske književnosti iz vremena „slovinskoga jezika“, pri čemu da uvažavaju njihovu punu srodnost s „istočnohercegovačkim govorom“ i to da su „nastale na narodnom štokavskom, a ne na čakavskom i kajkavskom narječju“. Srpsko presezanje prema hrvatskoj književnoj baštini osudila je Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Društvo hrvatskih književnika, a od pojedinaca posebnim su tekstovima reagirali Viktoria Franić Tomić 5. svibnja 2011. u listu *Vijenac* Matice hrvatske, Mirko Tomasović u knjizi *Raspre i rasprave* (Zagreb, Matica hrvatska, 2012), autor ovoga članka u časopisu *Filologija* (br. 56, 2011) i drugi.

U obranu Matice srpske ustao je srpski povjesničar književnosti Jovan Popov u *Letopisu Matice srpske* (2012, knj. 489, 4–5, str. 661–662). On polemizira protiv argumentacije Viktorije Franić Tomić u *Vijencu*, koju je autorica uvrstila i u svoju knjigu *Tko je bio Marin Držić* (Matica hrvatska, 2011). U povodu te knjige Dubrovačke knjižnice organizirale su 14. studenoga 2013. u Dubrovniku književnolingvističku večer pod naslovom *Dubrovačkim književnicima nije mjesto u ediciji Deset vekova srpske književnosti*. Sudjelovali su Nenad Vekarić, Viktoria Franić Tomić, autor ovoga članka i Slobodan Prosperov Novak kao voditelj.

Opravdavajući uvrštavanje dubrovačke i bokokotorske književnosti u srpsku, Popov tvrdi da je u srednjem vijeku iz „srpskih zemalja“ došao znatan dio dubrovačkih žitelja, „koji su doneli svoju tradiciju, običaje i jezik“. Uporabu ćiriličnoga pisma Popov smatra specifičnom tradicijom „srpskih zemalja“ pa spominje da je ćirilicom napisan najstariji sačuvani dubrovački pjesnički fragment iz 1421. Nadodaje da se u dubrovačkim „zvaničnim aktima“ na više mjesta jezik slavenskoga življa naziva „lingua serviana“ i da je među uglednim dubrovačkim intelektualcima 19. i 20. stoljeća bilo Srba katolika (spominje M. Bana, Milana Rešetara i Petra Kolendića). Svoju argumentaciju zaokružuje „podatkom“ da je 1815, kada je Dubrovnik postao dijelom Habsburške Monarhije, započela „sistematska kroatizacija onog dela stanovništva koje je sebe smatralo srpskim, a bilo katoličke vere“.

Velikosrpska argumentacija

Popovljeva argumentacija tipična je velikosrpska argumentacija koja nema uporišta u činjenicama. To što su se pojedini Dubrovčani poput filologa Milana Rešetara (1860–1942) potkraj 19. stoljeća i u 20. stoljeću smatrali Srbima katolicima nema veze s Držićem i Gundulićem i ne znači da je Srba katolika u Dubrovniku bilo prije 1815. Nije ih moglo biti zato što je Dubrovačka Republika od samih svojih početaka bila strogo katolička država u kojoj je (ne samo u njoj) ime „Srbin“ bilo oznaka za pripadnika pravoslavne crkve. Potvrdivši 1334. prodaju Pelješca Dubrovačkoj Republici, srpski car Dušan zatražio je od Dubrovčana da se dopusti da ondje „prěbiva pop' sr'b'ski, i da poie u cr'kvah“. Prihvativši samoidentifikaciju srpstva s pravoslavljem, Dubrovčanima je i na prostoru bivše Srbije u Osmanskom Carstvu *posrbiti* i postati *Srbin* ili *Rašanin* značilo poprimiti vjeru koju *srpski* odnosno *raški* popovi prenose. To ilustriraju pisma napisana na bosančici 1578. koja su potpisali katolici iz Janjeva i okolice zauzimajući se kod pape Grgura XIII. za svojega bivšega duhovnoga pastira Dubrovčanina fra Marina Brajanovića. Sadržaj pisama i njihov jezik pokazuju da je u pisanju glavnu riječ imao fra Marin Brajanović, za kojega se u pismima traži mjesto biskupa u Baru ili Lješu u Albaniji. Stanje u vjerskoj zajednici prije dolaska fra Brajanovića opisuje se kao jako loše. Kaže se da „dohođahu rašjanski popovi, tere nam djecu krstjahu“. Bilo je dosta „naših, koji se poturčiše i posrbliše“. No nakon što je Dubrovčanin fra Brajanović stigao iz Bosne, dogodila su se velika čudesa, i svi „koji se bjehu učinili Rašjani, svi se opeta obratiše na vjeru pravu svete matere carkve.“ Fra Brajanović ne samo „da nas obrati na pravi put, ma jošte popove naše“, „koji se bjehu oženili“, a pored toga „i toliko Rašjana“. Za fra Brajanovića tvrdi se da „ne samo da se umije vladati s nami“, već „i s Turci i Rašjani i š njih popovi, kako vas Dubrovnik svjedoči da je dobar čovjek“. Papa je Brajanovića imenovao lješkim biskupom još iste godine. U pismu se lokalni Slaveni muslimanske vjere zovu „Turcima“ prema njihovoj „turskoj vjeri“ (zbog koje se u nekim drugim radovima „Turcima“ zovu npr. i Arapi), a „Rašjanima“ se zovu oni Slaveni koji su „posrbljeni“, što znači da su prihvatili onu vjeru („srpsku“) koju su širili „srpski“ ili „rašjanski“ popovi.

U Dubrovačkoj Republici jedino je Židovima osim katolika bilo dopušteno ispovijedati svoju vjeru i stalno boraviti unutar gradskih zidina. Srbima kao shizmaticima bilo je dopušteno u Dubrovniku boraviti samo privremeno. Stoga se u Gradu bez posebnih dozvola nisu smjeli zadržavati noću. Senat Dubrovačke Republike obnovio je stare zabrane i donio čak još 1745. odluku kojom se zabranjuje boravak pravoslavnih svećenika u Gradu dulje od osam dana. Za vrijeme boravka u Gradu, pa i prilikom šetnje u predgrađu, pravoslavni svećenici i kaluđeri morali su biti u pratnji barabanata, pripadnika dubrovačke plaćeničke vojske koje je dubrovačka vlada regrutirala uglavnom u drugim hrvatskim krajevima. Svojem povjereniku u Beču 9. svibnja 1618. u svezi s barabantima javila je ovako (u prijevodu V. Košćaka): „Obavijestite nas također, da li se mogu dobaviti barabanti i u kom broju, ali da budu Hrvati, našeg jezika i katolici [Crouati de nostra lingua e cattolici], kada se mogu imati, i uz koju plaću za stražu i ostale službe u gradu.“ Za nadzor gradskih zidina i srpskih shizmatika u Dubrovniku

Marin Držić

tijekom više stoljeća bili su zaduženi – zahvaljujući zalaganjima dubrovačke vlade – naoružani „Crouati, de nostra lingua e cattolici“.

Što je *lingua serviana*?

Za razliku od hrvatskoga etnonima i lingvonima, srpski je etnonim i lingvonim bio isključen iz etnogenetskih procesa u katoličkom Dubrovniku. To na prvi pogled nije prepoznatljivo zbog izraza *lingua serviana* koji u argumentaciji Jovana Popova predstavlja jedini prividno ozbiljan argument. Popov tvrdi da se u Dubrovniku „jezik slovenskog življa u zvaničnim aktima na više mesta… naziva *lingua serviana*“. Međutim, nije riječ o „zvaničnim aktima, već o komentarima dubrovačkih pisara, uglavnom Talijana, koji se odnose na dokumente pisane ćirilicom. Za te dokumente dubrovački pisari od kraja 15. stoljeća sporadično bilježe da su napisani „in lingua serviana“. Oni u istu svrhu u 16. stoljeću rabe i izraz „lingua rasciana“ (rašanski, od Raška, Rascia), čime također označavaju ćirilicu. Isključeno je da bi se time označavao „rašanski“ nacionalno-jezični identitet Dubrovnika jer je za Dubrovčane u 16. stoljeću postati *Rašanin* ili *Srbin* značilo postati pripadnikom „srpske crkve“. I sam Milan Rešetar, koji je dubrovačku baštinu u nekoliko navrata određivao kao „srpsku“ pokušavajući tako svojoj srbokatoličkoj orijentaciji podariti povijesni legitimitet, u svojim je radovima jasno dao do znanja da se izrazi tipa „lingua serviana“ odnose na ćirilicu i da nisu odraz jezično-etničke samoidentifikacije u starom Dubrovniku. Unatoč jednoj možebitnoj potvrdi iz 1638. u kojoj se u Dubrovačkoj kancelariji izraz *lingua serviana* barem na prvi pogled ne odnosi na ćirilicom pisani tekst, učestalost toga izraza opada recipročno nestajanju ćirilice na prostoru Dubrovačke Republike i ne ostavlja nikakva traga ni utjecaja u etnogenezi Dubrovnika. To je tako jer se Dubrovčani i nositelji slavenske dubrovačke kulture nisu identificirali sa srpstvom i jer nisu komunicirali s njegovim predstavnicima.

Ćirilično pismo ne označava srpski jezik

Za razumijevanje uporabe izraza „lingua serviana“ kao oznake za ćirilicu i ćirilicom pisanih tekstova, treba uzeti u obzir da je u prvoj polovici 16. stoljeća u Europi bilo uobičajeno pojedine „egzotične“ jezike mehanički titulirati prema imenima njihovih pisama. Bitan poticaj širenju toga dao je francuski polihistor Guillaume Postel knjigom *Linguarum duodecim characteribus differentium alphabetum* iz 1538. U njoj je usvojio legendu hrvatskih glagoljaša o Sv. Jeronimu kao tvorcu glagoljice pa glagoljicu zove „jeronimskim pismom“ („Alphabetum Hieronymianum“). Jezik koji se piše tim pismom Postel zove „jeronimskim jezikom“ („De lingua Hieronymiana“). Ćirilicu zove „srpskim pismom“, a iz imena pisma izvodi ime jezika koji se piše tim pismom. Ćirilicom pisani jezik mu je stoga „srpski jezik“ („Lingua Tzerviana“), isto onako kao što mu je glagoljicom pisan jezik „jeronimski jezik“. Postel fantazira da je „srpski jezik“ nastao iz „jeronimskoga jezika“ tijekom crkvene shizme u kojoj su se pripadnici „grčke crkve“ počeli orijentirati prema grčkomu pismu svojih susjeda Grka. Kao „srpsko pismo“ Postel donosi bosančicu za koju su i Milan Rešetar i povjesničar i filolog Petar Kolendić, također srbokatolik, u više navrata naglasili da se njome nisu služili pravoslavci, već samo katolici i muslimani. Postel je svoje informacije o glagoljičnim i ćiriličnim slovima očigledno dobio od hrvatskih svećenika koji su se služili glagoljicom i ćirilicom. Budući da je glagoljica slovila kao ekskluzivno „hrvatsko pismo“, vrlo je vjerojatno da su Postelovi informatori svoju ćirilicu zvali njima neproblematičnim nazivom „srpsko pismo“, prema imenu susjeda Srba u kojih je ćirilica bila jedino pismo, ne sluteći da će ih jednoga dana netko zbog toga izdvajati iz cjeline kojoj pripadaju i posrbljivati. U Dubrovniku se za ćirilicu proširio naziv „srpsko pismo“ i zato što se ondje naziv „ćirilica“ u 14/15. stoljeću rabio kao oznaka za glagoljicu. Dodatni čimbenici bit će opisani u proširenoj inačici ovoga

slu nije sastavni dio srpske književnosti

članka, koji je nastao na temelju predavanja *Značenje izraza lingua serviana*... održana 2012. na skupu *Hrvatska ćirilična baština* u Zagrebu.

Zahvaljujući pristupu kojemu je Postel bio vrlo utjecajni predstavnik, izrazom „lingua serviana“ automatizmom se nazivao ne samo ćirilicom pisan jezik, već i ćirilica kao pismo. To nije bilo ograničeno samo na Dubrovnik. Primjerice, u ćiriličnom izdanju djela *Katehismus – Jedna malahna knjiga*... hrvatskih protestanata, koja je tiskana 1561, u naslovu piše da je „harvacki istumačena“, a u podnaslovu na njemačkom piše da je tiskana „in der Syruischen Sprach“, tj. na „sirvskom jeziku“, čime se označuje ćirilica. U glagoljskom izdanju te knjige koje je tiskano iste godine u njemačkom podnaslovu piše da je tiskano „in der Crob(o)atischen Sprach“, tj. na »kroboatskom jeziku«, čime se označuje glagoljica. Hrvatski protestantski pisci Stjepan Konzul i Antun Dalmatin željeli su u to nazivlje uvesti reda pa u ćiriličnom *Novom testamentu* iz 1563. za objavljeni tekst kažu da je preveden u razumljiv „hrvatski jazik“ koji je „štampan“ „ciruličskimi slovi“. Unatoč tomu autor prve slovenske gramatike iz 1584. Adam Bohorič razlučuje hrvatski jezik koji se piše glagoljicom od onoga koji se piše ćirilicom. Jezik koji se piše „hrvatskim pismom“ (glagoljicom) Bohorič zove „hrvatskim jezikom“, a onaj koji se piše ćirilicom, zove „ćirilskim jezikom“. Taj nesklad uočio je utemeljitelj slavistike Josip Dobrovsky i popratio objašnjenjem da je naziv „ćirilski jezik“ u Bohoriča neprikladan jer da je ćirilica samo pismo, a jezik koji Bohorič tu donosi da je *hrvatski*, a ne *ćirilski*. Kao što je neprimjeren naziv *ćirilski jezik*, neprimjeren je i naziv *lingua serviana* jer je također izveden iz imena pisma.

No to nije bilo lako prepoznati jer taj naziv za ćirilicom pisan hrvatski jezik može značiti i *srpski jezik*. Da on u Dubrovniku ne znači *srpski jezik*, već u glavnini slučajeva ćirilicom pisan slavenski ili hrvatski jezik, pokazuje činjenica da stariji dubrovački književnici na svojem materinskom slavenskom idiomu nijednom nisu svoj jezik nazvali „srpskim“. Dok se u kancelariji Dubrovačke Republike zbog distinkcije prema latinicom pisanim tekstovima od kraja 15. stoljeća ili od početka 16. stoljeća za spise na ćirilici počinje sporadično bilježiti da su napisani „in lingua serviana“ ili „rasciana“, dubrovački književnici svoj grad i jezik duboko promišljeno svrstavaju u hrvatsku cjelinu. To ne čine samo komunikacijski i nominalno, već i time što svoj jezik stiliziraju tako da bude što bliži jeziku čakavskih književnojezičnih stvaralaca s kojima komuniciraju i u koje se ugledaju. O tom svjedoči među ostalim poslanica dubrovačkoga pjesnika Mavra Vetranovića iz 30-ih godina 16. stoljeća njegovu prijatelju Petru Hektoroviću s Hvara, koju je prvi objavio Milan Rešetar 1901. Čakavac Hektorović svoj jezik u svojim objavljenim radovima ne zove „hrvatskim“, a u njegovu *Ribanju i ribarskom prigovaranju* (1568) bugaršticе se pjevaju na „sarbski način“. Vetranović pak u svojoj poslanici Hektoroviću ne spominje „sarbski način“ ni „srpski jezik“, već svoj i Hektorovićev jezik istoznačno imenuje sinonimnim nazivima „jezik hrvatski“, „naš jezik“, „slovinski jezik“. Tu je riječ o pravim lingvonimima koji nisu vezani uz neko pismo, već uz pitanje identiteta i nadregionalne pripadnosti. Rafo Bogišić uvjerljivo je pokazao da je u dubrovačkih renesansnih pisaca narodnosni identitet bio hrvatski. Zahvaljujući izgradnji zajedničkoga identiteta s hrvatskim sjeverom, Vladislav Menčetić proglašava Petra Zrinskoga 1663. „trubljom slovinskom“ i najglasovitijim pjesnikom ne samo u „dubrovačkih krajeva“ odnosno „dubrovačkijeh država“, već takvim pjesnikom „kojim se diči sadašnji narod svega puka slovinskoga“. „Narod puka slovinskoga“ nadregionalna je etnička cjelina kojoj pripadaju Dubrovčani. Menčetić u nju ne ubraja Srbe, već „narod puka hrvatskoga“, s kojim ujedno izjednačuje „narod puka slovinskoga“: „*Tva svies znana tebe izvisi / Varh svieh častih svieta ovoga, / O tvom svietu diha i visi / Narod puka harvatskoga.*“ Menčetić u *hrvatstvu* sagledava snagu koja je od ropstva spasila čak i Italiju: „*Od robstva bi davno u valih / Potonula Italija / O harvackieh da se žalih / More otmansko ne razbija.*“ Povezujući i izjednačujući „narod puka hrvatskoga“ i „narod puka slovinskoga“, Menčetić na svoj način nastavlja tradiciju kojom se Dubrovčani uvrštavaju u kulturno-jezični krug koji je za sebe rabio sinonimne nazive *slovinski – hrvatski – ilirski – dalmatinski*. Takvo je uvrštavanje omogućilo leksikografu Jakovu Mikalji da u rječniku *Blago jezika slovinskoga* (1649) s jedne strane za „Hervat“ kaže da znači osim „Croata“ još i „Illyricus“, a „Hervatska zemglja“ da je ne samo „Croatia“, već i „Illyricum“, a da s druge strane za ime „Serbljin“ i „serbska zemglja“ kaže da znače samo „Servianus“ i „Seruia/Rasia“. U skladu s tim ni Joakim Stulli svoj (književni) jezik ne zove „srpskim“, već „ilirskim“ i „slovinskim“, a oboje poistovjećuje s „hrvatskim“ (*Lexicon Latino-Italico-Illyricum*, 1801, str. 674).

Jovan Popov prešućuje da sve do reforme srpskoga književnoga jezika u 19. stoljeću u režiji Jerneja Kopitara Srbi nisu dubrovačku književnost smatrali potencijalno svojom. Štoviše, oni su se oštro suprotstavljali austrijskim pokušajima da im putem škola nametne njezin jezik. Austrijske vlasti pokušale su s tim ciljem krajem 18. stoljeća Srbe na svojem teritoriju potaknuti da u školama kao obvezatan priručnik rabe rječnik Dubrovčanina Joakima Stullija. Kako bi im rječnik toga znamenitoga dubrovačkoga leksikografa učinile prihvatljivijim, otvorena je čak i mogućnost da se pripremi posebno izdanje Stullija na ćirilici. Međutim, Srbi su Stullija složno odbili. Zašto im je bio neprihvatljiv, opisao je 1792. episkop Petar Petrović ovim riječima (cit. prema Đ. Magaraševiću, LMS 1898): „Slavenosrbi su svoj crkveni jezik kultivisali i on se kod njih sve više razvijao, pa sad najedanput im se nameće mnogo različitiji jezik hrvatski. ... Hrvatski dijalekat je prema slavenosrpskom, kao npr. gornjonemački prema švapskom... Ako se hoće ovo delo da štampa o državnom trošku, tada referent Petrović po svojoj dužnosti mora izreći, da je ovakvo delo onda zgodno samo za Hrvate i Dalmatince...“ Tek nakon što su Srbi u 19. stoljeću prema uzoru na hrvatski književnojezični model reformirali svoj književni jezik, počeli su, odsječeni od vlastite tradicije, svojatati stariji hrvatski književni jezik i njegovu baštinu.

Kulturne pretenzije lako postaju teritorijalne pretenzije, kako smo vidjeli u Domovinskom ratu

U Dubrovačkoj Republici jedino je Židovima osim katolika bilo dopušteno ispovijedati svoju vjeru i stalno boraviti unutar gradskih zidina (na slici karta Dubrovnika iz 1667)

Jovan Popov prešućuje da sve do reforme srpskoga književnoga jezika u 19. stoljeću u režiji Jerneja Kopitara Srbi nisu dubrovačku književnost smatrali potencijalno svojom. Štoviše, oni su se oštro suprotstavljali austrijskim pokušajima da im putem škola nametne njezin jezik

Štokavština ili čakavština u starome Dubrovniku?

Vidjeli smo da se Miro Vuksanović poziva na jezične razloge kada pokušava obrazložiti srpsko svojatanje dubrovačke književnosti i da ističe da ta književnost nije čakavska ni kajkavska, već štokavska, i to „istočnohercegovačka“. Ipak, jezik starijih dubrovačkih pjesnika sadržavao je toliko čakavizama da su se eminentni domaći i strani slavisti desetljećima razilazili oko pitanja je li supstrat dubrovačkoga štokavskoga dijalekta bio štokavski ili čakavski. Rešetar je tijekom čitavoga svojega radnoga vijeka smatrao potrebnim dokazivati da se čakavizmi i mnogi ikavizmi, koji su se u starom Dubrovniku pisali, nisu govorili. U njegovoj predodžbi Dubrovnik je bio izvorno štokavski grad u koji je jekavska štokavština unesena iz hercegovačkoga zaleđa, a neštokavske elemente u jeziku dubrovačke književnosti tumačio je uglavnom kao „mrtve“ književnojezične nanose. Bez obzira na pitanje u kojim je pojedinostima Rešetar bio u pravu ili ne, on je svojom argumentacijom na lingvističkoj razini dokazao da je Dubrovnik kulturološki gledano pripadao južnohrvatskoj cjelini i da se ona nije dijelila prema čakavsko-štokavskoj dijalektalnoj osnovici.

Rešetar je imao pravo smatrajući da Dubrovnik dijalektalno gledano izvorno nije bio čakavski i da je bio štokavski, no riječ je bila o zapadnoj (a ne istočnoj) štokavštini iz koje su se razvili suvremeni hrvatski štokavski dijalekti. U tzv. predmigracijskom razdoblju zapadna štokavština protezala se bez prekida od dubrovačkoga područja preko istočne Bosne do Slavonije. Potaknuti argumentacijom nizozemskoga slavista Christiaana van den Berka iz 1957. da je supstrat dubrovačke štokavštine bio čakavski, hrvatski jezikoslovci I. Brabec i D. Brozović pokazali su 1960. da nije riječ o čakavštini, već o zapadnom tipu štokavštine. Ona je na gore opisan način poslužila kao temelj bogato razgranatoj hrvatskoj književnosti štokavske jezične stilizacije diljem Dalmacije, Bosne i Hercegovine i Slavonije. Posebnost dubrovačkih govora u odnosu na Vuksanovićev „istočnohercegovački govor“ uočio je i jedan od najpoznatijih srpskih jezikoslovaca 20. stoljeća Pavle Ivić pa je već 1956. ustvrdio da se „Govori Dubrovačkog primorja izdvajaju… vrlo izrazitim crtama od svoga hercegovačkoga zaleđa.“

Drukčiji pristup nekih srpskih povjesničara

Ovdje iznesene činjenice nisu ostale nezapažene i neprepoznate u srpskoj znanosti. U novinama *Borba* vodila se je 1967. rasprava o pripadnosti dubrovačke književnosti. U nju se uključio 28. prosinca 1967. ugledni povjesničar srpske književnosti Miodrag Popović. Da bi se vidjelo pripada li dubrovačka književnost hrvatskoj ili srpskoj književnosti, Popović kaže da je treba usporediti s hrvatskom i srpskom književnosti 16. i 17. stoljeća, i to po jeziku, pjesničkim i stilskim svojstvima te po njezinu općem duhovnom i idejnom smjeru. Popović je korak po korak prošao te točke (citiram prema V. Košćaku, časopis *Dubrovnik*, 1992):

„Jezik prvih dubrovačkih pjesnika, kao što je poznato, ima mnogo čakavskih osobina koje su, po svemu sudeći, dolazile iz susjedne (čakavske) književnosti. S druge strane, mnoga djela (proza i kasnije pjesnička djela) pisana su uglavnom štokavskim ijekavskim jezikom. U to vrijeme, međutim, Srbi imaju drugi književni jezik: srpskoslovenski na kome su i u XVI i XVII vijeku napisali mnoga književna djela.“... „U toku XVIII vijeka u jezičkom pogledu srpska književnost će se još više udaljiti od dubrovačke.“... „U pjesničkom i stilskom pogledu dubrovačka književnost čini cjelinu s hrvatskom književnosti u Dalmaciji i primorju. U hrvatskoj literaturi dominira renesansa i barok, a stara srpska književnost i ova XVI i XVII vijeka slijedi bizantinsku tradiciju i ima vlastite pjesničke i stilske odlike.“

„U općim stilskim i jezičkim odlikama nema na primjer ništa zajedničko između senzualne poezije Šiška Menčetića iz pseudopetrarkističkog zbornika Dinka Ranjine (1507) i Krušedolčeve ‘Službe Maksimu’ ispjevane petnaestak godina kasnije. Sasvim je drukčiji – i tematski i idejno i poetski pristup historiji u Gundulićevu ‘Osmanu’ (1628–1638) od Pajsijevog pristupa u ‘Žitiju Stevana Prvovenčanog’ 1629. Kakve sličnosti ima između komedija Marina Držića i naše pravoslavne, srpskoslovenske retorike?“

Zaključak M. Popovića glasi: „Kao što se vidi, dubrovačka književnost XVI i XVII vijeka po jezičkim, pjesničkim i idejnim svojstvenostima uklapa se u hrvatsku književnost i čini njen sastavni dio. Zato je prirodno što je nova hrvatska književnost spontano pošla za njom i što srpski pisci XVIII vijeka nisu imali nikakve veze s dubrovačkom književnošću. ‘Dalmatinska, a naročito dubrovačka književnost‘ – piše Jovan Skerlić 1914. godine u ‘Istoriji nove srpske književnosti‘ – ‘za vreme ilirskog pokreta bila je od velikog utjecaja za stvaranje nove hrvatske književnosti... Za tu književnost (dubrovačku i dalmatinsku) u Srba se gotovo nije ni znalo, i ako je ko od obrazovanijeg Srba i poznavao, nije je smatrao kao svoju.‘“ Glede udjela „srpskog elementa u istoriji dubrovačke kulture“ Miodrag Popović zaključuje da „Postojanje srpskog u dubrovačkoj književnosti ni u kom slučaju ne dovodi u pitanje njen hrvatski karakter, niti ugrožava jedinstvo i nacionalni integritet hrvatske književnosti.“ U kojoj su mjeri Srbi „baštinili“ dubrovačku književnost, zorno ocrtava i činjenica da je u Srbiji Marin Držić, kako prenosi Mirko Tomasović, prvi put postavljen na pozornicu 1946, „kad ga je glumilo Hrvatsko narodno kazalište, ne iz Zagreba, već iz Subotice (poslije preimenovano u Narodno pozorište).“

Možemo zaključiti: dubrovačka književnost ni po jednom kriteriju nije sastavni dio srpske književnosti. Tijekom rasprave na lingvističko-književnoj večeri u Dubrovniku veliki hrvatski glumac i gospar Miše Martinović stoga je dobro rekao da uvrštavanje dubrovačkih pisaca u ediciju Deset vekova srpske književnosti nije ništa drugo nego nastavak velikosrpske agresije na Hrvatsku prema kojoj hrvatska država ne smije ostati ravnodušna.